

Kuks – a kezdés és újrakezdés képességéről

Egy kicsi, jóformán néhány házból álló falut találunk azon a vidéken, ahol az Elba leereszkedik az Óriáshegységből. Igaz, a folyó itt még csupán olyan széles, hogy éppen csak nem lehet átugrani. Szelíden folydogál, mintegy érdeklődik a táj iránt, amelyet ő maga is a szemlélődésre hajlamos mester megfontoltságával alakít. A *hely*, ahol járunk, voltaképpen egy völgy, amelyet ha nem is egészen azonos, de egymásra tekintő erdős-dombos részekre oszt a nagy reményű folyócska. A régi malom és a Szudéta-vidék jellegzetes parasztházai veszteségekkel, de túléltek a háború utáni kényszerű elnéptelenedés sanyarú évtizedeit. A kis falucska ugyanakkor csak a nevét és a történeti hangulat díszletét nyújtja a merőben más stílusú építményeknek, amelyek ez idáig a művészettörténeti könyvekben foglalták el a maguk *helyét*. Újabban azonban a falu és a Sporck-fürdő együtt a Theatrum Kuks elnevezést kapott barokk fesztivál számára szolgálnak keretként. Ábrázolásunk szerint Kuks a kezdés és az újrakezdés erőfeszítéseinek *helyszíne*.

Alapvetően kétféle módon közelíthetjük meg a *helységet*. Talán kevesebben érkeznek a folyó jobb oldalán, kissé magasabban fekvő erdőség felől, noha az erdei ösvény gyalogosan és biciklivel is kellőképpen előkészítheti a látogatás benyomásait. Ugyanis már itt, az erdőben találkozhatunk Sporck gróf koncepciózus vállalkozásainak nyomaival. Sétánk a Betlém néven ismert részen át vezet, az út mellett művészi kőfaragványokkal találkozunk: a *helyben* talált, különben az Elba menti erdőségek jellegzetes szikláinak manierista-barokk stílusban megformált darabjaival. A beszámolóink alapján elképzelhető, hogy az idős gróf élete vége felé fordított

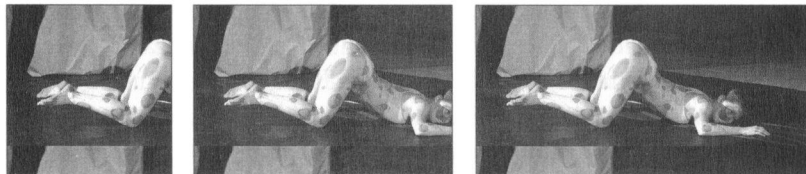
élenkebb figyelmet a vallás, illetve a magány és a természet összefüggései iránt. Ez esetben ennek volna tulajdonítható a Jézus születését ábrázoló nagyobb méretű dombormű mellett Mária Magdolna vagy Keresztelő Szent János remetékre emlékeztető alakzatai is. Hasonlóképpen értelmezhető a Jákob kútja, a Jézus és a samaritánus asszony találkozását ábrázoló allegorikus életkép is. Igaz viszont az is, hogy sok minden elveszett az utókor számára. Így csak elképzélhetjük, hogy milyenek voltak a kövek színes borításai, de elveszett a Szent Hubert látomása is, amely a gróf ifjabb életrészekére utaló vadászjelenetet volt hivatott megörökíteni. Jelenleg máshelyt találjuk a *Miles Christianus* nagyméretű szobrát, amely eredetileg a birtok határán az erdő egy kiszögellő pontján állt, kardjával a folyó másik partján épített Szent József jezsuita rendházat (ma szociális intézet) fenyegetve. Vajon a per előtt vagy után készült a szobor?

Az erdő szélén már feltűnedezik a templom keresztje és az ispotály egy-egy része, a mezőn át lassan a franciás stílusú parkhoz, tehát a fontosabb épületrészek mögé érkezünk. A legterjedelmesebb épület a téglalap alakú belső udvart rejtő ispotály, háromszintes szárnyai az Elba fölött, folyampárhuzamosan emelkednek. Középen a Szentháromság-templom magasodik, az előrenyúló barokk homlokzati rész harmonikusan illeszkedik a szárnyak síkjához. A templom előtti félköríves terasz két oldalán csavart lépcső vezet le a templom alatti kriptához, és innen egy sétányon egyenesen ereszkedünk a hídhöz, majd azon túl egy vízlépcsőkkel szegélyezett lépcsősoron át felfelé a szemben lévő villához érkezünk. A kriptá és a villa elhelyezése biztosítja, hogy a kriptá vasrácsos bejáratán át a hálósobából is látni lehessen az örökmécsést. Valóban, a *memento mori* – és úgy tűnik, ezzel összefüggésben a *carpe diem* – felszólításának érvényesítése minden ponton kiütözik, félreérthetetlenül mutatkozik meg az egységre törekvő funkcionális, illetve allegorikus építő- és képzőművészeti nyelvezet teljesítményein.

A főépület előtt végig, egy sorban helyezkednek el a Kuks fő nevezetességeként, eredeti képzőművészeti teljesítményként számon tartott allegorikus szobrok. A jobb szárnyon tizenkét erényt, míg a bal oldali szárnyon tizenkét bűnös szenvedélyt megjelenítő női figura. A keresztény moralitást hangsúlyozza a középben, tehát a templom előtti teraszra helyezett vallás-allegória, illetve ennek két oldalán, értelemszerűen jobbra a boldog halál, másfelől a szenvedő halál angyal-szobrai. A szimmetrikus kompozíció és az alakok női megformálása a kontrasztos megoldásokat teszi lehetővé. A fiatal-öreg, szép-csúnya, egészséges-beteg és a többi ellentétpárok különféle fiziognómiai megjelenítési módjai lehetővé teszik az erkölcsi-pszichológiai karakterek drámai erejű ábrázolását. A csavart-facsart testek a lobogó ruházatokkal, a szenvedélyes fej és arc, amellet a kiegészítő kellé-

kek együtt egyszerre filozofikus-elvont és nagyon is groteszk-eleven figurát jelenítenek meg. A Szorgalom méhkassal, a Remény hajóhorgonnyal, a bekötött szemű Igazságosság a karddal, a másik oldalon a késsel öngyilkosságot imitáló Reménytelenség, a szaggatott koldusruházatú Irigység a kutyával és a többiek mindegyike egy nagy egészet alkotó drámasorozat szereplője. Kiragadva egy példát érdemes elidőzni a motívumok kombinációjánál. Így jellemzőnek vélhetjük, hogy az Álnokság két állattal szerepel: a lábhoz simuló róka a hagyományos szimbolikához tartozik, ám meglepő lehet a másik motívum. A kézben tartott hal a társadalmi élet kritikájának talán egyedi, talán nem teljesen eredeti eszköze, miután a hallgatást, avagy titokzatoságot és a sima, simulékony modort reprezentálja - immár eltávolodva a régi keresztény jelentésétől.

Maga az ispotály a gróf keresztényi áldozatosságát, az elesettek és a szegények iránti gondviselés igényét, a felebaráti szeretetet demonstrálja. Az ispotály részét képezi egyébként a patika, amely a művészien kidolgozott színes faburkolatával és berendezéseivel különleges élményt nyújt ma is. Ám alig maradtak meg azok az építmények, amelyek a gróf világias gon-

dolkodását tükrözhetnék. Mindenesetre a szálláshelyül szolgáló villa ugyanúgy elpusztult, mint a fürdő vagy a lovasjátékok terepe. És ami a legsajnálatosabb, az Elba tavaszi szeszélyének lett áldozata a Filozófusok háza is. Igaz, a villa helyén egy papírmáséból készült homlokzat emlékeztet a régi időkre. Megmaradt a Comedium épülete, ma is használják, például a Theatrum Kuks programjának műhelymunkái zajlanak itt. Ám a Theatrum új jelenség, csak 2003 óta létezik, és számunkra lényegesebb, hogy már egy másik megközelítést igényel. Hiszen az augusztusi barokk fesztivál látogatói feltehetően a főútvonal felől érkeznek.

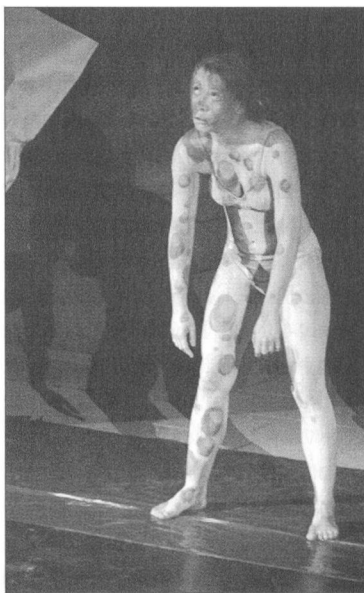
Maradjunk azért még egy pillanatig a 18. században, néhány szó erejéig érdemes bemutatni az eredeti eszme gazdáját és a megvalósított művek szerzőit. Elsőként vegyük szemügyre a Kuks-fürdő egykori birtokosát, a szabadgondolkodó mecénást, Franz Anton Sporck grófort (jelenleg František Antonin Špork). Valóban, az egész komplexum eredetileg fürdőhelynek készült, 1694-től mint Kuckus-Baade szerepel a feljegyzésekben, tehát a testi és szellemi felüdülést volt hivatott szolgálni - ami azért távolról sem ugyanaz, mint a kikapcsolódás és szórakozás. A gróf a jelentősebb birtokosok közé tartozott, lévén édesapja, a szászországi származású

Johann Sporck a harmincéves háború folyamán tábornoki rangra, illetve kedvező történelmi időszakban véghezvitt birtokvásárlásai folyamánként jelentékeny földtulajdonra tett szert. Legidősebb fia, az ifjú gróf politikai ambíciókat dédelget, prágai jogtudományi és egyéb külföldi tanulmányok után titkos tanácsos lesz, s korán kibontakozik mecénási hajlama is: képtárat és képzőművészeti gyűjteményt szervez, itáliai operatársulatokat hív meg rendszeresen Prágába, később a Comediumba, itt lehet megjegyezni, hogy a csehországi zenélés neki köszönheti a kürt bevezetését. Fő tartózkodási helye Lysá nad Labem, nem túl messze Prágától az Elba mentén, itt saját nyomdát állít fel, s mintegy száz nyomtatványt jelentet meg. A gróf egyre szenvedélyesebben érdeklődik a teológiai és filozófiai munkák iránt, francia műveket fordíttat németre, de szatírákat, röpiratokat és daloskönyvet is publikál, a saját jobbágysága számára még cseh nyelven is. Vélhetőleg az ideológiai eltévelyedés következményeként feladja az udvari karrierhez fűzött ambícióit, és egyre inkább a távoli Kuks-fürdőre teszi át tevékenységének székhelyét: ezek szerint a fürdő megnevezés tehát részben és talán egyre inkább konspirációs fedőnévként szolgál. Ám a jezsuita szomszédság nem csupán egyoldalú fenyegetést jelent, és miután a jezsuiták némi előnyt élveznek a küzdelemben, a gróf hosszas pereskedés, komoly bírság és rekvirálás áldozata lesz: a Filozófusok házának negyven-ezer kötetes könyvtárát kobozzák el és semmisítik meg a hithű hatóságok. Ez a gesztus egyszer és mindenkor reménytelenségre ítélte az utókor érdeklődését a gróf szellemi, filozófiai, ha tetszik, politikai irányultsága iránt.

Időközben azért Kuks kiépül, a szociális-jótekonysági és a művészeti-kulturális élet szolgálatára. A terv megvalósulása köszönhető annak is, hogy Sporck az országban elérhető legjobb művészeket hívja dolgozni. Az épületek egy részét minden bizonnyal Giovanni Battista Alliprandi tervezi, aki azon építészek közül való, akik csakis azért hagyták el a napfényes Itáliát, hogy az újdonsült csehországi – és egyelőre még távolról sem cseh – arisztokrácia számára az idegenszerűség érzetét a barokk architektúrák pompás remekműveivel segítsék feloldani. Valóban nagyszerű paloták kerülnek ki keze alól szerte Prágában és az országban. Kuksban életművének is jelentékeny darabjait valósítja meg, a Szentháromság-templom épületét és a kriptát szokás ide sorolni, amellet az ispotály és a villa tervét is Alliprandi jegyzi. Kuks teljesítményét azonban két név fémjelzi igazán, a gróf ugyanis a kor talán legjelentősebb szobrászát bízta meg a szellemileg is kényes feladatok végrehajtására. Kétségkívül zseniális húzás volt Matthias Bernard Braunra bízni Kuks kőfaragványainak kidolgozását. Braun hosszú időn át, időnként a prágai munkákkal párhuzamosan, egy időszakban viszont kizárólag Sporck számára dolgozott. Braun és Sporck

együtműködését mindenképpen két külön időszakaszra lehet osztani. Az első szakasz a dinamikus életszemlélet, a merészebb víziók megvalósításának szakasza. Ekkor készül például az erények és bűnök allegóriaszorozata, amely nem csupán Kuks nevezetessége, de a barokk művészettörténet is számon tartja. Braun egy augsburgi mester, Martin Engelbrecht nyomdájából származó grafikaszorozat alapján készítette a terveket, de az életszerűség és a drámaiság hangsúlyozása elárulja, hogy igen szabadon értelmezte a stílus kidolgozásának lehetőségeit. A második szakasz az 1726-tól kezdődő perek utáni időre tehető. Az évekig húzódó meghurcoltatások és a vereség, nevezetesen az 1729-ben Sporck istenkáromlását kimondó ítélet után a gróf jóval rezignáltabb szemléletről árulkodó munkákat ad Braun számára, ekkor készül el Betlém és a többi erdei alkotás. Talán erre az időszakra esik a Sporck állandó lakhelyének, a Lysá nad Labem környékének erdeiben, remetelakok mellett kidolgozott Szent Jeromos és Mária Magdolna kőfaragványok is. Igaz, Kuksban a munkálatok egy részében Braun már nem is vesz részt, a testvére, Dominik vezette műhely önállóan dolgozik. Dominik alakítja át Dávid-Góliát alakzattá a korábbi Herkoman-szobrot, amelynek célja a jogászok szatirikus kigúnyolása volt. Végül valószínűleg szintén ő készíti el Sporck síremlékét Pardubice környékén. Ugyanakkor mégsem vehetjük biztosra, hogy a gróf feladta volna az egységes életszemléletre való törekvést, ne érvényesülne egyfajta koncepció a késői munkálatokban, de erről keveset tudunk, egyes források szerint az erdei ösvény mentén az anachoretikus kultusz nyomait fedezhetjük fel. Konkrét adat kevés mondható, az anachoréta (jelentése visszavonulás) hagyomány a világgal való kapcsolat teljes megszakítására, lényegében a pusztai remeték életformájára utal, a kora kereszténység óta hatással van a keresztény életformára, különösen a szerzetes szentekre. Fő hivatkozási alakjuk Keresztelő Szent János, akivel valóban találkozhatunk a Sporck-Braun-alkotások között.

Bármilyen jelentős szerepet játszik is Kuks a jeles szobrász életében, mégis bizonyosra vehető, hogy Braun tulajdonképpen nem itt szerzett hírnevet magának. Jóval ismertebbek a prágai munkái. Főnemesi paloták homlokzatát díszíti, többnyire antik mitológikus-allegorikus jelenetekkel, legismertebb

munkái közé tartoznak a Černín-palota (a mai külügyminisztérium) homlokzatának domborművei. De a Duchov-kastély allegorikus szobrait is megcsodálhatják azok, akik Casanova nyomaiban járnak. Nyilván óriási elismerést jelentett, hogy elkészíthette VI. (magyarul: III.) Károly szobrát. Ám mindezeknél is jóval nevezetesebbek a Károly hídon látható vallási témájú szobrai. A Krisztus-látomásairól ismert Szent Luidigárd és a szegények védőszentjeként tisztelt Szent Ivo alakjait ábrázoló turisztikai nevezetességek a ciszterciek megbízásából készültek. Éppen az ő hívásukra érkezett a tiroli származású fiatal művész Prágába: Braun ekkor, 1710-ben, még csak huszonhat éves! Tanulmányait illetően annyit megemlíthetünk, hogy Salzburgban pont egy prágai származású mestertől tanulja a falfaragást – és ez a stílus különleges hatást vált ki a kő megmunkálásán. Természetesen nem maradhat el az itáliai, jelesül firenzei és római tanulóidő. A Bernini-iskola jegyeit szintén magával hozza az északi tájakra, s miután Drezdában még kiegészíti tudását, busásan kamatoztatja gazdag ismereteit. Három ház Prágában, nyaraló, polgári címer birtokosa, és magáénak mondhat egy igen népszerű műhelyt, tele tiroli atyafiakkal. Ám mivel fáradhatatlanul dolgozik maga is, a tisztességes időkori nyugalmat, javainak élvezetét a szakmai betegség, ti. a tüdőbaj miatt már nem érheti meg. Bizonyára véletlen egybeesés, de tény, hogy Braun és mecénása ugyanazon évben, 1738-ban távoznak a világi küzdelmek terepéről.

Így, a lehetőségek kereteihez mért művészettörténeti ismeretekkel felkészülve érkezünk meg a Theatrum Kuks elnevezéssel hirdetett barokk fesztiválra. Nyilván érdemes előzetesen a programfüzettel konzultálni, akár interneten is (virtuális lelőhely: www.theatrum.zde.cz). A kulturális kirándulást természetesen meg lehet toldani a környék számtalan irodalmi és történelmi érdekességeinek meglátogatásával. Útközben érhetjük el például a magyarországi naplófeljegyzései miatt is érdekes Božena Němcová szülőhelyét, az ő mesevilágát megidéző tájat Česká Skalice körül. Az Óriáshegység lábánál Náchod nemcsak a régi serfőzdéről és a vele lényegi összefüggésben álló *Primátor* nevű söréről nevezetes, hanem arról is, hogy innen indult hosszú útjára Jozef Škvorecký, aki népszerű regényei mellett a Torontóban létrehozott '68 *Publishers* okán is említést érdemel, amely Gustav Husák regnálásának korában az egyik, s talán a legfontosabb cseh irodalmi kiadónak számított. Régi zarándokhely Malé Svatoňovice, itt találjuk a Čapek fivérek szülőházát is. A környező erdők sziklás részei között viszont érdekes lehet felkeresni az első köztársaság védelmezésére hivatott, tragikusan siralmas kis lövészbunkerek immár emblematikussá lett maradványait. Nem messze ide Broumov, már a lengyel (ahogy errefelé mondják: porosz) határon találjuk a középkori előzményekre tekintő barokk kolostort, a cseh művelődéstörténet jelentős központját. Sok egyéb

láttnivaló akad még, ilyen például közvetlenül Kuks előtt a Jaromeř város-hoz csatolt Jozefov, a II. József idején kialakított földalatti erőd, ahol a Monarchia megannyi ifjú embere védte és szolgálta a császárt és királyt, másfelől a szovjet szolgálatra utal a falakra mázolt cirill betűs *Ne kurity!*

Helyszűke miatt legyen elég ennyi kitérő, különben is a főúton (egy-két év múlva autópályán) megérkezünk Kuksba, és végre bepillantathatunk a jelen állás szerinti legnagyobb vállalkozásba. A Theatrum tehát barokk fesztiválként határozza meg magát, egyre bővülő programmal immár harmadik éve, közel egy hétig mindig augusztus végén. Nyilvánvalóan érdemes a barokk jelzöt értelmezni. Először is nem szabad elfelednünk, amit nyilván mindannyian tudunk, hogy a barokk Közép-Európában és a Habsburg Birodalomban nemcsak katolicizmust jelentett, hanem hangsúlyosan ellenreformációt és még nagyobb hangsúllyal birodalmi lojalitást is. A barokk kor, benne a művészet és az irodalom, azaz a teljes kulturális spektrum megértése politikai vonzatokkal terhes. Nem meglepő ennek tudatában, hogy a csehszlovák köztársasági érzület erőteljes gesztusokkal utasította el a teljes barokk örökséget. Különösen a forradalmi időkre és az első és második köztársaság kikiáltása idején divatos szobordöntögetések tanúsítják a művészi értékek és a politikai identitás összefüggésének ilyenén értelmezését. A második világháború után ezt még kiegészítette a német nyelv és a „németes” kultúra iránti bizalmatlanság, amit bizonyára fokozott a szomszédos országokból fenyegető imperialista veszély is. Nem csoda, hogy a barokk kultúra iránti érdeklődés – bizonyos katolikus reneszánszal együtt – csak a bársonyosnak nevezett forradalom után kezdett lassacskán létjogosultságot kapni. Természetesen mára a politikai identitás és a művészettörténeti szempontok megfelelő távolságra kerültek, s ha el tudunk tekinteni a turisztikai-gazdasági vonatkozásoktól, akkor a fejlődést illetően bizonyára az irodalmárok és a művészek szerepét sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Könnyen elképzelhető tehát, hogy ebben a nehezen dokumentálható társadalom-lélektani folyamatban az olyan muzsikusok tisztán művészi játékát is értékelni lehet, mint amilyen a ma már legendás alakzattá vált Jiří Stivín. A furulya-fuvola-minden egyéb típusú fa vagy fa jellegű fúvós hangszereken játszó zenész dzsesszimpvizációi mellett a barokk és reneszánsz zeneszerzők többé-kevésbé szabad feldolgozását is vállalja. Kuksban a 2004-es programban szemináriumvezetést vállalt, amelyet egy koncerttel fejezett be.

Természetesen a zenei vagy zenés előadások nem hiányozhatnak a Theatrum programjából, de ezek sem mindig a megszokott módokon folynak. A zenei kurzusokon a vállalkozó kedvű fiatalok zenei képzését mesterek irányítják, szabadon lehet csatlakozni a kurzusokhoz. A zene és az irodalom ötvözetét nyújtják azok a bemutatók, ahol a Comediumban amatőr-

rök vagy diákok részvételével készülnek egy-egy barokk mű feldolgozásával, amelyet a fesztivál folyamán többször előadnak. A siker motiválhatta, hogy Bioni darabját *Andromakhusz* címen és a Collegium Musica Antiqua kíséretében 2005-ben is műsorra tűzték. A Comediumban összeállított és előadott új játék volt ekkor az *Amor tyran*. A meghívott bel- és külföldi előadók a legkomolyabb kulturális igényeket elégíthetik ki, vannak visszatérő művészek is. A müncheni rádiózenekar szóloccsellistája, Gottfried Greiner bizonyára szívesen jön el újra előadni és tanítani, amint a közönség is szívesen élvezi újra az Ausztriában jegyzett, de spanyolos nevű és alkatú J. D. Valencia viola da gamba játékát. Duett Kuckus néven otthon érezheti magát Sporck gróf kései leszármazottja és felesége, barátaiak társaságában kamarazenét szoktak játszani.

A barokk művek feldolgozásai között bizonyára jelentékenyebbnek számít a visszatérő Hancke-előadás, az először 1727-ben bemutatott *Marforiusz és Pasquiniusz*. Hancke erős pozíciót jelzi, hogy egy másik darabja, az *Andromache* is repetára került. A cseh barokk (újra)interpretációjának keretében tekinthette meg az érdeklődő közönség a J. J. Božan által az 1719-es esztendőben nyomtatott *Slavíček rajský* című művet. A *Paradicsomi fülemüle* a kor népszerű, a becsempészett evangélikus versek miatt nem teljesen kánonhű vallási énekeskönyve, amelynek német költői változata, a barokk irodalom által is értékelt *Trotznachtigal* (kb. *Mégisfülemüle*) a populáris-szatirikus érzület szép bizonyítéka lehet. Szintén korabeli az a felolvasott Hancke-írás, amely a Kuks-fürdő 1722-es állapotáról számol be. Mindezek az idén a Theatrum vonalvezetését az irodalom irányába erősítették meg. Másfelől olyan produkciók is akadtak, amelyek az irodalom és a zeneművészet keresztmetszetét mutatták be. Minden bizonnyal kiemelkedő volt ilyen értelemben az a Henry Purcell-előadás, amely *Orpheus Britanicus* címmel angol költők líráját szolgáltatta meg három cseh művész, köztük a rendező és énekes, illetve lantművészként hírneves R. Měřinský jóvoltából.

Mindamellet a Theatrum nem zárkózik el a kísérletezéstől, a könnyebb műfajoktól, az amatőrök és a művészeti határjelenségek felkarolásától sem. Erre kiváló lehetőséget nyújt az épületek és épületrészek különböző helyiségei, a templom, a patika s akár a szabadtéri részek. Milyen különös élmény a lapidárium komor termében az erkölcsök és bűnök allegóriáinak eredeti szobrai között előadni Comeniustól a *Világ útvesztőjét!* A füves részek különösen kedveznek a vagabund jellegű és erősen rusztikus zamatú játékoknak, éjfél felé a kissé hűvösebb időt és a fáradságot is fedtetni képes egy részletes barokk divatbemutató. Emlékezetes esti-szabadtéri élmény a morvaországi falusi plébánosok szerzeményeit bemutató előadás, a brünni zenetanárok szakértő kommentálásával és a korhű

hangszerek lelkes megszólaltatásával. És ne feledkezzünk meg az éjszaka fénypontjáról, az ispotály borpincéjében, kóstolással összekapcsolt *Cigány barokk* produkcióról. A jó hangulatról a Čilágoš Náchod együttes gondoskodik, amely egyébként a Szigeten is szerepelt már, és ezen semmit nem von le az, hogy a magyarosan hangzó családnevekben bővelkedő honlapjukon (<http://www.jmc.cz/stan/cilagos/index.htm>) a pesti rendezvény valamiképpen a 'Süket' elnevezésre keresztelődött át.

Másfelől az interaktivitás és a vásárlás is megkapja a maga terét. Az említett zenélés és színjátszás lehetőségei mellett például részt lehet venni a velencei karneválok maszkkészítő műhelyének munkáiban. Egy rendíthetetlen művész arra vállalkozott, hogy elkészíti az egyik erdei alakzat, Szent Antal szobrát, a Braun-alkotás tökéletes mását. Meg lehet csodálni a csipkeverő és szövőszékes nénik munkáját és igényes kézműipari termékeket, mondhatni portékákat is magunkévá tehetünk. Kissé bizonytalan, illetve identitás- vagy ízlés-, sőt lángosfüggő szempontból szerfölött kétséges lehet annak a ténynek a megítélése, hogy a tavaly az Elba-parton felállított *Maďar langoš* feliratú és hasonló funkciót ellátó, különben tökéletes népnemzeti lakóbüfékocsit az idei évadra sikerült eltakarítani.

Visszatérő és sajátos esemény a Theatrum Kuks keretében a cseh származású elődökkel bíró és Ausztriában élő Abbé Libansky által kitalált és megvalósított *Bibliotheca* I. és II. Az akció alcíme: A barokk könyvtár újra használható a Filozófusok házára utal, amelyet a hatóságok szigora után az Elba szeszélye végképp a veszteségek listájához csapott. A 2004-es akció keretében és a könyvtár eszméjének korszerű értelmezése jegyében Libansky és barátai az ispotály és a folyó közti lejtős részen az eredeti épület feltételezhető helyén, mondjuk ötven négyzetméteres alaprajzára épített körülbelül egy méter magas falat, amelyhez a téglákat osztrák és cseh falusi könyvtárakból kiselejtezték mintegy tízezer kötet szolgáltatva. A látogatók ingyenesen és végérvénnyel kölcsönözhetnek könyveket, mindössze egy feltételnek, pontosabban kérésnek kellett eleget tenni, jelesül a kötet(ek)ben az akcióhoz kidolgozott pecséttel rögzíteni és emlékeztetést tenni a kölcsönzés tényét. A következő évben folytatódott a *Bibliotheca*-akció, de másképpen. A kiskocsmá pincéjében, a söröshordók csöndes, de szorgos sziszegése közelében az ódon falakat vélhetően a tavalyról megmaradt kötetek lapjai borították végig, miközben felvételről jeles szerzőktől olvastak fel neves színészek vagy maguk a szerzők, viszonylag gyors egymásutánban különböző részleteket. Így például különösen hat Borges hangja, amint spanyolul olvassa verseit egy kicsiny, salétromos és elázott irodalommal kibélelt pincehelyiségben.

Libansky különben, amint a www.abbearts.net alapján kihámozható, jellegzetes akcióművészként tűnik elő, aki igyekszik a kultúra és a társada-

lom vészterheire felhívni a figyelmet. Így a *Billigarbeiter Armada* (annyi mint Olcsómunkás Hadsereg) fedőnevű akció a cseh és osztrák határon, katonás rendben felállított százötven ásóval a vendégmunkások egyoldalú áramlására és a gazdasági-kulturális egyenlőtlenségek pszichózisára emlékeztette a nyilvánosságot 2004-ben a munka ünnepén, május 1-jén. Ennél is erősebb volt azonban a populizmus ellen meghirdetett 2002. november 21-ével jegyzett jelenség, amely valamelyik cseh-osztrák határátkelő melletti mezőn *Határok a fejben* elnevezéssel egy határszakaszt jelölt ki kettőszáz darab, harmincnyolc centiméteres Eduard Benes-gipszfej közreműködésével: „a vonal vége valahol a messzeségben, a ködben tűnik el”.

Végül, de nem utolsósorban ildomos volna Standa Bohadlo bemutatására térni. Ha rábizzuk a bemutatkozást, világpolgárként találjuk meg a www.jmc.cz/stan cím alatt. A *Theatrum* főszerzője egyébként számos párhuzamos pályafutást tudhat maga mögött. Főiskolai zenetanárként immár több nemzedéket indított a kisiskolások boldogítására, zenetudósként a Vatikáni könyvtárból kisírbolt, felbecsülhetetlen értékű levelezéssel és egyéb Jozef Mysliveček-anyagokkal, például kottákkal, gazdagította hazája zenetörténetét. Szervezői készségeit a '90-es évek elején egy régi csehországi hagyományokkal rendelkező amerikai ifjúsági szervezet számára végzett munka keretében fejleszti. Amerikai tartózkodása idején zenei sikereket arat, egy ízben a *Buffalo Commons* fesztivál különdíját nyeri el. Itáliai és tengerentúli tapasztalatok birtokában nem csoda, ha olasz és angol nyelvtanárként is eredményesen tevékenykedik egy vidéki nyelviskolában. Náchod mellett egy kis faluban *helyi* képviselőnek választják, és sok egyéb tekintetben is kitűnik a *helyi* kezdeményezések támogatásának szenvedélyével. Például a hegedűkészítők ötödik nemzetközi fesztiváljának szervezőbizottsági titkára, az UNESCO 2000-ben meghirdetett békeévének keretében a Jan Letztel-év eseményeit szervezi (Jan Letztel volt az az építész, akinek épülete – legalább a szerkezete – egyedülként maradt fenn a hirosimai atombomba után, és a békeév szimbóluma volt). Tehát szinte minden arra predesztinálta, hogy a művészettörténeti könyvekből ismert, de jóformán már csak kirándulóhelyként számon tartott Kuksban életre hívja a *helyi* szellemét. Mindamellett vállalkozó kedvére jellemző lehet, hogy még a természetet is kísérti. Akár csak egy kert területén, de lehetséges volna a szőlőtelepítés és borkultúra ezen az északias vidéken... De végül miért is ne, úgy tűnik, Kuks az a *helyi*, ahol minden elképzelhető. És ezen eltűnődhetünk, amikor beülünk megpihenni még egy utolsó sörre (Krakonošt csapolnak!) a legendás tulajdonos képességeiről elnevezett, bocsánat, U Prdoly avagy *Szellentó*hoz címzett kiskocsmá apró teraszára, az Elba partján, a lépcső mellett, az ispotállal, templommal és kriptával szemközt.

Búcsúzóul még visszapillantunk a Comedium mellől a szemközti ispotályra és a többire néző, s talán megbékült *Miles Christianus* alakjára. Már csak azért is, mert a figura minden bizonnyal Sporck gróf *ars poeticá*-jának kifejeződése: a laikus apostol, aki a kereszténység megtisztításáért küzd. Bizonyára ez az oka annak, hogy ugyanez a Miles Christianus-szobor, kicsinyített méretben feltűnik a különös életű kultúrlovag portréján is, amelyet ma a frýdlanti kastélyban tekinthetünk meg. Petr Brandl a barokk festészet kiemelkedő és viharos sorsú festője, nem sokkal a Kutná Horában, kocsmai verekedésben lelt halála előtt, 1731-ben örökítette meg olajfestményen a grófot. Mintha a minden különösebb helyrajzi utalást mellőző arckép is örökös garanciát nyújtana a váratlan felbukkanás állandó és bárhol megvalósulható lehetőségére.

A helyismeret és minden egyéb ismeret közvetítéséért, illetve a szakirodalom, valamint a képes-, hon- és szórólapok értő tolmácsolásáért hálás köszönet illeti Marta Dršatovát.

